

FYODOR DOSTOYEVSKI

**NETOÇKA
NEZVANOV**

Tərcüməçi:
İshaq İbrahimov

QANUN NƏŞRİYYATI

ФЁДОР ДОСТОЕВСКИЙ

НЕТОЧКА
НЕЗВАНОВА

Netoçka anası və atalığı ilə birlikdə Sankt-Peterburqda kasıb həyat yaşayır. Atalığı istedadlı skripkaçı olsa da, təkəbbürlü, kobud və məsuliyyətsiz insandır, uğursuzluğuna görə daima həyat yoldaşını günahlandırır. Netoçka isə bu münasibətin mahiyyətini anlamadan ona dərin bağlılıq hiss edir. Anası öləndən bir müddət sonra atalığı Netoçkanı tək qoyub gedir.

Yetim qız bir gün varlı ailə tərəfindən övladlığa götürülür, orada ögey bacısı Katya ilə tanış olur, onu sevməyə başlayır. Lakin bir müddət sonra Katya valideynlərinin təkidi ilə Moskvaya getməli olur. Qarşıdakı səkkiz il ərzində Netoçka Katyanın böyük bacısı ilə yaşamağa məcbur olur...

Əsər Netoçkanın uşaqlıq travmalarından keçərək mənəvi və şəxsi yetkinliyə doğru inkişafını, həmçinin insan münasibətlərindəki mürəkkəbliyi və cəmiyyətin təsirini əks etdirir.

“Netoçka Nezvanova” Dostoyevskinin 1849-cu ildə yazdığı, amma elə həmin il Sibirə sürgün olunduğundan tamamlaya bilmədiyi romanıdır. Mənası “Adsız heç kim” deməkdir.

Фёдор Достоевский НЕТОЧКА НЕЗВАНОВА
Fyodor Dostoyevski NETOÇKA NEZVANOV

Janr: roman
Yaş qrupu: 14+
Ölçü: 145x210 mm
Cild: yumşaq
Səhifə sayı: 192

Naşir: Şahbaz Xuduoğlu
Tərcüməçi: İshaq İbrahimov
Mətn dizaynı: Günay Seyidova
Qapaq dizaynı: Rafael Qasım

Qanun Nəşriyyatı
İstanbul Copyright Awards-ın qalibi
Bakı, AZ 1102, Tbilisi pr., 76
Tel: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18
Mobil: (+994 55) 212-42-37
e-mail: info@qanun.az
www.qanun.az
www.fb.com/Qanunpublishing
www.instagram.com/Qanunpublishing

ISBN 978-9952-608-87-8

© Qanun Nəşriyyatı, 2019; 2026
© Gənclik, 1977

Bu kitabın Azərbaycan dilinə tərcümə və yayım hüquqları
Qanun Nəşriyyatına məxsusdur. Kitabın təkrar və hissə-hissə nəşri
“Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında”
Azərbaycan Respublikasının Qanununa ziddir.

I

Atam yadıma gəlmir. Mən iki yaşında olanda o ölüb. Anam ikinci dəfə ərə gedib. O, ikinci dəfə sevib getmiş olsa da, bu nikah onun başına çox müsibətlər gətirmişdi. Atalıgım musiqiçi idi. Qəribə taleyi var idi, tanıdığım adamların hamısından daha qəribə, daha gözəl insan idi. Mənim uşaqlıq illərimin ilk təəssüratına onun böyük təsiri olmuşdur, belə ki, bu təəssüratın bütün həyatım boyu mənim üçün böyük əhəmiyyəti olmuşdur. Hekayətimin aydın olması üçün, hər şeydən əvvəl, atalıgımın tərcümeyi-halını danışmaq istəyirəm. İndi söyləyəcəyim şeylərin hamısını sonralar, atalıgımın gənclik yoldaşı və yaxın dostu olan məşhur skripkaçı B.-dən öyrənmişəm.

Atalıgımın soyadı Yefimov idi. O, varlı bir mülkədarın kəndində, kasıb musiqiçi ailəsində anadan olmuşdu. Atası uzun illər avaralanıb sərsəri dolaşıqdan sonra həmin mülkədarın kəndinə gəlib, onun saxladığı orkestrdə qulluğa girmişdi. Mülkədar çox dəbdəbəli bir həyat keçirirdi, özü də dünyada hər şeydən çox musiqini sevirdi. Bu onda bir ehtirasa çevrilmişdi. Danışır ki, guya ömründə öz kəndindən kənara çıxmayan, hətta Moskvada belə olmayan mülkədar günlərin bir günü xarici ölkələrdən birinə, müalicə suları olan yerə getmək qərarına gəlir. Özü də cəmi bir neçə həftəliyə gedir.

Onun gözlənilmədən səyahətə çıxmasının yeganə səbəbi, qəzetlərin bildirdiyinə görə həmin müalicə yerində məşhur bir skripkaçının üç konsert verəcəyi xəbəri olur. Onun özünün yaxşı bir orkestri varmış. Mülkədar öz malikanəsindən götürdüyü gəlirin demək olar ki, hamısını bu orkestrə sərf etirmiş. Atalığım da həmin orkestrdə klarnet çalırmiş. İyirmi iki yaşındaykən qərribə bir adamla tanış olur. Həmin mahalda varlı bir qraf yaşayırmış. O öz mülkündə böyük bir teatr heyəti saxladığı üçün müflis olur. Həmin qraf öz orkestrinin kapelmeysteri olan bir italyanı əxlaqsızlığına görə vəzifədən qovur. Kapelmeyster, doğrudan da, pis adam imiş. O, vəzifədən qovulandan sonra tamamilə alçalıb düşkünləşmiş, kənd meyxanalarını gəzərək əyyaşlığa başlamış, hətta bəzən sədəqə də istəyirmiş. Bu səbəbdən də o böyüklükdə vilayətdə heç kəs onu qulluğa götürmək istəməmiş. Atalığım da həmin adamla dostlaşmış. Onların arasındakı bu münasibət çox anlaşılmaz və qərribə görünürmüş, çünki atamın özünü yoldaşına oxşadığını, azacıq da olsun dəyişdiyini heç kəs hiss etməmiş, hətta əvvəllər italyalı ilə oturub-durmağı ona qadağan edən mülkədarın özü belə, sonralar bu dostluğa əhəmiyyət vermirmiş. Nəhayət, bir gün kapelmeyster qəflətən ölür. Şəhər tezdən onu kəndlilər bəndin yaxınlığındakı xəndəkdə tapırlar. İstintaq başlanır və aydınlaşır ki, adam iflic olub. İtalyalının şeyləri atalığımın yanında imiş. Atalığım o saat sübut göstərir ki, bu şeylər ona çatacaqdır: mərhum öz əli ilə kağız yazmış. Bu kağızda deyilirmiş ki, öləndən sonra onun yeganə varisi Yefimov olmalıdır. Mərhumdan yalnız özünə yeni qulluq tapmaq ümidi ilə qoruyub saxladığı qara frak və zahirən çox adi görünən bir skripka miras qalıbmış. Heç kəsin bu mirasa iddiası yox imiş. Lakin bu əhvalatdan bir qədər keçəndən sonra qraf orkestrinin birinci skripkaçısı mülkədarın yanına gəlir, qrafdan ona bir məktub verir. Qraf bu məktubda Yefimovdan xahiş edib, onu dilə tuturmuş ki, italyalıdan qalan skripkanı satsın. Qraf bu skripkanı öz orkestri üçün almaq istəyirmiş. O, skripkanın əvəzində üç min manat pul təklif edir və deyirmiş ki, Yeqor Yefimovun dalınca bir

neçə dəfə adam göndərib, onu öz yanına dəvət edibmiş ki, məsələni şəxsən danışib qurtarsın, ancaq o gəlməyib. Nəhayət, qraf məktubun sonunda deyirmiş ki, skripkanın əsl qiymətini verir, bir qəpik də kəsmir, buna görə də Yefimovun belə inad göstərməsi onu təhqir eləyir. Ona elə gəlir ki, bu alverdə Yefimov qrafın onun sadəliyindən və naşılığından istifadə etmək istədiyindən şübhələnir. Buna görə də mülkədarkən xahiş edirmiş ki, onun başına ağıl qoysun.

Mülkədar o dəqiqə adam göndərib atalığını çağırırdı, ondan soruşur:

– Sən niyə o skripkanı satmaq istəmirsən? O ki sənə lazım deyil. Sənə üç min manat pul verirlər, bu skripkanın əsl qiymətidir, əgər onu bundan da baha satmaq ümidindəsənsə, yanılırsan. Qraf səni aldatmaz.

Yefimov cavabında deyir ki, öz xoşuna qalsa, qrafın yanına getməyəcək, yox, əgər onu məcbur edib göndərsələr, başqa məsələ bu ağanın öz işidir: skripkanı da qrafa satmayacaq, yox, əgər onu zorla almaq istəsələr, yenə də ixtiyar ağanıdır.

Aydın məsələdir ki, o belə cavab verməklə mülkədarın zərif damarına toxunur. Məsələ burasındadır ki, mülkədar həmişə qürurla deyirmiş ki, öz musiqiçiləri ilə rəftar etməyin qaydasını bilir, çünki onların hamısı əsl mənada artistdir. Onların sənətkarlığı sayəsində onun orkestri nəinki qrafinkından yaxşıdır, hətta paytaxt orkestrindən də geri qalmır.

– Yaxşı! – mülkədar cavab verir, – mən qrafa xəbər göndərərəm ki, sən skripkanı satmaq istəmirsən, bu sənin öz işindir, onu satıb-satmamaq sənin öz ixtiyarındadır, başa düşdünmü? İndi mən özüm səndən soruşuram, axı o skripka nəyinə lazımdır? Pis çalsan da hər halda, sən çalğı alətin klarnetdir. Skripkanı mənə sat. Mən də üç min verərəm. Kimin ağılına gəlirdi ki, bu belə qiymətli şeydir.

Yefimov gülümsünür, deyir:

– Xeyr, cənab, onu sizə də satmayacağam. Əlbəttə, ixtiyar sahibsiniz...

– Məgər mən səni sıxışdırıram, məgər mən səni məcbur eləyirəm?! – mülkədar özündən çıxaraq qışqırdı. Çünki söhbət qrafın göndərdiyi musiqçinin yanında gedirmiş. O, söhbətdən mülkədar orkestrində işləyən musiqiçilərin vəziyyəti haqqında pis nəticə çıxara bilirdi. Rədd ol nankor! Bu gündən etibarən gözümə görünmə! Mən olmasaydım heç fərli-başlı çala bilmədiyən o klarnetlə özünə nə gün ağlayacaqdın? Amma mənim orkestrimdə qarnın tox, üst-başın abırlı, üstəlik donluq da alırsan, özün də əsil-nəcabətli adamlar cərgəsindəsən, çünki artistsən, amma sən bunları başa düşmürsən; duymursan. Rədd ol gözümdən, məni əsəbiləşdirmə!

Mülkədar qəzəblənəndə, özünə etibarı olmadığı üçün onu hirsləndirən adamları qovarmış. Özünün “artist” adlandırdığı musiqiçilərinə heç vəchlə ağır cəza vermək istəməzmiş.

Alver baş tutmur. Belə çıxır ki, məsələ bununla da qurtarıb gedib. Ancaq bir ay sonra qrafın skripkaçısı cirkən bir işə əl atır: açıq imza ilə atalığından donos yazır ki, guya italiyalının ölümünə atalığım bais olmuşdur. Özü də onu tamahkarlığı üzündən öldürmüşdür ki, çoxlu var-dövlətinə sahib olsun. O, məktubunda sübut edirmiş ki, guya vəsiyyətnamə zorla yazdırılmışdır, bunu sübut etmək üçün şahidləri vardır. Atalığımı müdafiə edən qraf və mülkədarın xahişləri, nəsihətləri çuğulçunu yolundan döndərə bilmir. Onu başa salırlarmış ki, mərhum kapelmeysterin meyitini tibbi müayinədən keçiriblər. Bəlkə də qrafın onun üçün almaq istədiyi qiymətli çalğı alətinin ona qismət olmadığından qəzəbləndiyi və buna təəssüf etdiyi üçün çuğulçu həqiqətin əksinə gedir. Musiqiçi dediyindən dönmür, andaman edir ki, haqlıdır, təkidlə deyir ki, italiyalı içkidən deyil, zəhərdən iflic olub ölüb, buna görə də yenidən istintaq aparılmasını tələb edir. İlk nəzərdə onun gətirdiyi sübutlar ciddi görünür, yenidən iş başlanır. Yefimovu tutub şəhər həbsxanasına göndərilir. Elə bir iş başlanır ki, bütün quberniyanı maraqlandırır. Ancaq iş çox sürətlə başa çatır. Nəticədə qrafın musiqiçisi böhtan yazmaqda təqsirləndirilir. Ona haqlı cəza verirlər. Ancaq o, axıra qədər sözündən dön-

mür, “mən haqlıyam” deyib durur. Nəhayət, əlində heç bir sübutu olmadığını etiraf edir, deyir ki, göstərdiyi sübutların hamısını özü uydurmuşdur, lakin bunları uydurduqda təxmin – güman əsasında hərəkət etmişdir. Çünki bu günün özünə qədər, hətta ikinci dəfə istintaq aparıldıqdan, Yefimovun günahsızlığı rəsmən sübut olunduqdan sonra belə, o yenə də qəti əmindir ki, bədbəxt kapelmeysterin ölümünə Yefimov səbəb olmuşdur: ancaq ola bilsin ki, onu zəhərlə deyil, başqa bir vasitə ilə öldürmüşdür. Lakin məhkəmənin hökmünü yerinə yetirməyə macal tapmırlar: qrafın musiqiçisi qəfildən beyin sətəlcəminə tutulur, dəli olur və həbsxana xəstəxanasında ölür.

Məhkəmə işinin davam etdiyi müddətdə əsl mənada alicənablıq göstərir. O, doğma oğlu üçün çalışmış kimi, atalığına can yandırır. Bir neçə dəfə həbsxanaya gəlib onunla görüşür, təskinlik verir, pul bağışlayır. Yefimovun papiros çəkdiyini bilib, ona bahalı siqarlar gətirir, atalığım bəraət qazanandan sonra isə bütün orkestr heyəti üçün şənlik məclisi qurur. Mülkədar Yefimovun işinə, bütün orkestrə aid bir iş kimi baxırmış. Çünki o öz musiqiçilərinin əxlaqına istedadlarından artıq olmasa da, hər halda onların istedadları qədər əhəmiyyət verirmiş. Bu əhvalatdan bir il keçəndən sonra birdən-birə xəbər yayılır ki, vilayət mərkəzinə məşhur bir fransız skripkaçısı gəlmişdir. Yolüstü burada bir neçə konsert vermək fikrindədir. Mülkədar o dəqiqə nə vasitə ilə olursa-olsun onu evinə qonaq çağırmaq üçün səy edir. İş düzəlirmiş, fransız söz veribmiş ki, gələcək. Artıq onun gəlişi üçün hər şey hazırdı, demək olar ki, mahalın hamısı məclisə dəvət edilmişdi. Lakin birdən hər şey alt-üst olur.

Bir gün səhər mülkədara xəbər verirlər ki, Yefimov hara isə yox olmuşdur. Axtarış başlanır, ancaq iz-tozu da tapılmır. Orkestrin vəziyyəti olduqca çətinləşir: klarnet çalan yox idi, lakin Yefimov üç gün sonra mülkədar fransızdan bir məktub alır. Məktubda o, mülkədarın dəvətindən təköbbürlə imtina edərək, eyhamla yazırdı ki, gələcəkdə şəxsi musiqiçilər orkestri saxlayan cənablarla yaratdığı əlaqədə son dərəcə ehtiyatlı olacaqdır, həqiqi istedad sahibi olan bir sənətkarın

onun qiymətini bilməyən bir şəxsin tabeliyində olmasını qeyri-es-tetik hesab edir; axırda da əlavə edirdi ki, Rusiyada rast gəldiyi ən yaxşı skripkaçı və əsl artist Yefimovun timsalı onun sözlərinin haqlı olduğunu sübut edir.

Mülkədar məktubu oxuyub son dərəcə təəccüblənir, o, ürəkdən inciyir. Necə? Yefimov, qayğısını çəkdiyi, böyük hamilik göstərdiyi həmin Yefimov onu Avropadan gəlmiş bir artistin, fikrinə yüksək qiymət verdiyi bir adamın yanında amansızcasına, vicdansızcasına ləkələmişdir?! Bundan başqa məktubun başqa bir anlaşılmaz cəhəti və vardı: məktubda deyilirdi ki, Yefimov əsl istedadla malik bir artist-dir, skripkaçıdır, ancaq onun istedadına biganə qalmış və onu başqa bir musiqi alətində çalmağa vadar etmişlər. Bütün bunlar mülkədarı elə sarsıtmışdı ki, o, bilaixtiyar yığılıb şəhərə getmək və fransızla görüşmək qərarına gəlir. Elə bu vaxt qrafdan bir məktub alır. Qraf onu bilatəxir öz evlərinə dəvət edir və xəbərdar edirdi ki, məsələnin nə yerdə olduğunu bilir, çünki əcnəbi skripkaçı Yefimovun ittihamı həтта qrafın özünə də aid olduğu üçün mülkədaraın gəlməsi vacibdir. Bu çox mühüm məsələdir və onu mümkün qədər tez aydınlaşdırmaq lazımdır.

Mülkədar tələsik qrafgilə gedir, elə o saat fransızla tanış olub, ata-lığının bütün əhvalatını ona danışır, axırda da deyir ki, Yefimovun böyük bir istedad olduğunu heç ağına belə gətirməmişdir, əksinə, Yefimov onun orkestrində çox pis klarnet çalandır, onun yanından özbaşına çıxıb getmiş musiqiçinin skripka çalan olduğunu, guya bi-rinci dəfə eşidir. Mülkədar əlavə edir ki, Yefimov tamamilə azaddır, həmişə və hər vaxt tam azad olmuşdur – əgər, doğrudan da, şəraiti pis olsaydı, istədiyi vaxt çıxıb gedə də bilərdi. Fransız mülkədaraın bu sözlərinə çox təəccüb edir. Yefimovu çağırırlar. Onu heç tanımaq ol-murmuş. Özünü çox ötkəm aparır, istehza ilə cavab verir və fransıza dediyi sözlərin haqlı olduğunu israr edirmiş. Bütün bunlar qrafı son dərəcə hirsəndirir, buna görə də o, atalığını açıq-açıqla əclaf və böhtançı adlandıraraq, onun ən pis cəzaya layiq olduğunu söyləyir.